

UN POSIBIL DEPOZIT MONETAR BIZANTIN DESCOPERIT PE COASTA DE VEST A MĂRII NEGRE (SEC. VI-VII)*

Gabriel CUSTUREA**

Cuvinte-cheie: *tezaur monetar bizantin, monede bizantine, Marea Neagră.*

Keywords: *Treasury of the Byzantine coinage, byzantine coins, Black Sea.*

Rezumat: *Autorul prezintă un număr de 24 monede bizantine din bronz, identificate într-un lot de piese confiscate de Poliția de frontieră. Piesele sunt înseriate cronologic, constituie un grup unitar și se eșalonează de la Justinus I până la Heraclius. Acest fragment de tezaur, găsit undeva în Bulgaria, se alătură unor depozite ascunse/pierdute între anii 614 și 619 din cauza raidurilor devastatoare avaro-slave.*

Abstract: *The author presents a total of 24 Byzantine coins from bronze, identified in a batch of pieces confiscated by the Border Police. The pieces are chronologically inscribed, constitute a unitary group and echelon from Justinus I to Heraclius. This fragment of treasure, found somewhere in Bulgaria, joins hidden / lost deposits between 614-619 due to devastating Avars and Slavs raids.*

În urma unui control al Poliției de frontieră în anul 2017 au fost confiscate câteva zeci de monede din diverse epoci. Un lot de 24 piese din aramă, din secolele VI – VII se individualizează între ele. Sunt monede înseriate de la anul 518 până la 614/615, cu stare de conservare bună și pot fi parte a unui depozit monetar descoperit probabil pe coasta de vest a Mării Negre. Facem această afirmație ținând cont de caracteristica circulației monetare din zonă în primele două decenii ale secolului al VII-lea¹.

Pe teritoriul Dobrogei emisiuni de la Focas au fost descoperite în 14 orașe, patru fortificații și 3(7) așezări, ceea ce reprezintă doar 18% față de totalul punctelor cu descoperiri monetare datate în secolele VI-VII. Peste 80% din circulația monetară se desfășoară în mediul urban, ceea ce îi dă un caracter insular.

* Comunicare susținută la Sesiunea internațională „Pontica” – 3-5 oct. 2018 Constanța.

** Gabriel CUSTUREA: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța; e-mail: custurea@gmail.com.

¹ CUSTUREA & NASTASI 2013, p. 320-330; CUSTUREA & TALMAȚCHI 2015, p. 277-282.

În timpul lui Heraclius, declinul se accentuează. Monedele acestui împărat s-au descoperit doar în 12 orașe din 18 câte au existat pe teritoriul dobrogean, adică provincia Scythia și parte din Moesia Secunda. De asemenea, au fost găsite în cinci forificații – nu neapărat în stare de funcționare – și în una sau două așezări.

Cele 24 monede bizantine se repartizează astfel: Justin I, 518 – 522 3 *folles*; Justinian I, 5 *folles*; Justin II, 4 *folles*; Mauriciu Tiberius, 5 *folles*; Focas, 4 *folles*; Heraclius, 2 *folles*. Una dintre piesele de la Heraclius este surfrapată pe un *folles* de la Justin II, emis la Nicomedia în anul 575/756. Fenomenul este întâlnit destul de des în perioadă, mai ales în timpul lui Focas și Heraclius². Monedele sunt emise în monetăriile Constantinopol, Nicomedia, Cyzic, Antiochia și Cartagina. Piesa numărul 5, emisiune a lui Justinianus I de la Nicomedia din anul 539-540, pare să aibă pe revers în dreptul crucii, pe care o acoperă, o contramarcă circulară. Și această practică este prezentă în descoperiri de la Heraclius emise în Italia³.

Fragmentul de tezaur prezentat se alătură celor descoperite la Cernavodă (1912)⁴ și Nesebar (1975)⁵, cele două fiind acumulări de monede din aur ascunse/pierdute din cauza tulburărilor dintre anii 614-619⁶.

Revenind la analiza tezaurului recent recuperat observăm că, spre deosebire de descoperirile balcanice unde există, în număr semnificativ, piese bătute în monetăria de la Thessalonice, aici nu există nicio emisiune a acestei monetării. În același timp, procentul de 33% al monetăriilor Cyzic și Antiochia, luate împreună, ne trimite cu gândul la Orientul Apropiat, regiune în care, cu siguranță, a fost constituit depozitul. Monetăriile Cyzic și Antiochia au o prezență în descoperirile din Scythia de cca. 5% fiecare, în cel mai bun caz. Dacă luăm în discuție numai procentul Antiochiei, de 21%, acesta depășește cu mult media oricărei domnii din secolul al VI-lea. Să mai observăm că emisiunile acestei monetării aparțin împăraților Mauriciu Tiberius și Focas, adică exact din perioada de constituire a depozitului. Există o mare probabilitate ca această acumulare de monede să fi aparținut unui militar detașat cu unitatea de luptă la Dunărea de Jos, să apere granița nordică a Imperiului. Nu ar fi un caz singular, pentru secolul al VII-lea, mai există micul depozit de la Cernavodă, recent publicat⁷, format din monede persane din argint, sigur proprietatea unui militar sosit la Dunăre de pe frontul oriental. În cazul nostru nu putem exclude nici posibilitatea ca această sumă să fi aparținut unui pelerin întors de la Locurile Sfinte, în orașul său de reședință de la țărmul Mării Negre.

Trebuie să precizăm că marele raid avar dintre anii 614 – 619, în zona Scythiei și Moesiei Secunda a dus la ascunderea/pierderea unor tezaure monetare,

² POENARU, OCHEȘEANU & POPEEA 2004, p. 104, nr. 822; p. 105, nr. 827 (Mauricius-Tiberius); p. 116-117, nr. 909, p. 911-914 (Focas); p. 124-125, nr. 964, p. 966-974; 127, nr. 983 (Heraclius).

³ GRIERSON 1968, p. 352-357; RADIĆ & IVANIŠEVIĆ 2006, p. 144, nr. 522, pl. 32.

⁴ VÎLCU 2009, p. 36, nr. 19; p. 67, nr. 185.

⁵ MORRISSON, POPOVIĆ & IVANIŠEVIĆ 2006, p. 141, nr. 36.

⁶ Vezi harta.

⁷ PETAC & IONESCU 2013, p. 355-361

iar în teren, la distrugerea fără posibilitatea de refacere a ultimelor fortificații bizantine și a orașelor seculare greco-romane.

Economia de schimb a Peninsulei Balcanice, viața urbană, demografia zonei au fost transformate radical. Apariția și instalarea peste câteva decenii a triburilor bulgare nu au făcut decât să definitiveze și să oficializeze o situație de fapt: pierderea controlului graniței de nord de către Imperiul Bizantin⁸.

CATALOG

Justinus I

1. AE↘17, 97 g, 33 × 32 mm,
MIBE, p. 96, nr. 11, M,
CON, B, a: 518-522.
2. AE↘17,44 g, 32 × 30,5 mm,
MIBE, p. 96, nr. 11, M,
CON, B, a: 518-522.
3. AE↘16,27 g, 31 × 29 mm,
MIBE, p. 96, nr. 11, M,
CON, B(?), a: 518-522.
10. AE↘11,14 g, 27 mm,
MIB II, p. 98, nr. 46a, M,
NIC, A, a: $\text{C} = 569/70$.
11. AE↘13,85 g, 27 mm,
MIB II, p. 98, nr. 46a, M,
NIC, B, a: $\text{C} = 571/72$.
12. AE↘13,53 g, 27,5 × 25,5 mm,
MIB II, p. 95, nr. 43a, M,
CON, C, a: $\text{X/I} = 575/76$.
13. AE↘12,64 g, 30 mm,
MIB II, p. 95, nr. 43a, M,
CON, C, a: $\text{X/I} = 575/76$.

Justinianus I

4. AE↑15,64 g, 25 mm,
MIBE, p. 158, nr. 185C, M,
CAR, a: 533/34.
5. AE↘23,32 g, 42 × 40,5 mm,
MIBE, p. 137, nr. 114, M,
NIC, B, a: $\text{X/II/I} = 539/40$.
6. AE↘23,25 g, 40 mm,
MIBE, p. 139, nr. 120a, M,
CYZ, B, a: $\text{XV} = 541/42$.
7. AE↘19,91 g, 35,5 mm,
MIBE, p. 137, nr. 113b, M,
NIC, B, a: $\text{X/V/II/II} = 545/46$
var. cruce Rv.
8. AE↘15,34g, 34 mm,
MIBE, p. 139, nr. 120a, M,
CYZ, A, a: $\text{X/X/X} = 556/57$.
14. AE↑12,66 g, 27 mm,
MIB II, p. 112, nr. 65 B, M,
CON, B, a: $\text{I} = 582/83$.
15. AE↑12,44 g, 28 mm,
MIB II, p. 119, nr. 84D, M,
CYZ, A a: $\text{C} = 587/88$.
16. AE↑11,45 g, 30 mm,
MIB II, p. 113, nr. 67D, M,
CON, Δ, a: $\text{C} = 588/89$.
17. AE↘11,67 g, 26,5 mm,
MIB II, p. 122, nr. 96C, M,
ANT, Γ, a: $\text{XI/VIII} = 600/01$.
18. AE↘11,13 g, 26 mm,
MIB II, p. 122, nr. 96C, M,
ANT, Γ, a: $\text{X/X} = 601/02$.

Mauricius-Tiberius

14. AE↑12,66 g, 27 mm,
MIB II, p. 112, nr. 65 B, M,
CON, B, a: $\text{I} = 582/83$.
15. AE↑12,44 g, 28 mm,
MIB II, p. 119, nr. 84D, M,
CYZ, A a: $\text{C} = 587/88$.
16. AE↑11,45 g, 30 mm,
MIB II, p. 113, nr. 67D, M,
CON, Δ, a: $\text{C} = 588/89$.
17. AE↘11,67 g, 26,5 mm,
MIB II, p. 122, nr. 96C, M,
ANT, Γ, a: $\text{XI/VIII} = 600/01$.
18. AE↘11,13 g, 26 mm,
MIB II, p. 122, nr. 96C, M,
ANT, Γ, a: $\text{X/X} = 601/02$.

Justinus II

9. AE↘13,03g, 27,5 mm,
MIB II, p. 94, nr. 43a, M,
CON, B, a: $\text{III} = 567/68$.

Focas

19. AE↘13,79 g, 31 mm,
MIB II, p. 129, nr. 60a, M,
CON, B, a: $\text{I} = 602/03$.

⁸ MADGEARU 2011, p. 225.

<p>20. AE↑ 7,88 g, 29 mm,
MIB II, p. 133, nr. 83a, M,
ANT, a: II/II = 605/06.</p> <p>21. AE↘ 11,47 g, 29 mm,
MIB II, p. 133, nr. 83a, M,
ANT, a: $\mathcal{U}$ = 607/08.</p> <p>22. AE↖ 10,18 g, 27 × 26 mm,
MIB II, p. 133, nr. 83a, M,
ANT, a: $\mathcal{U}$ = 607/08.</p> | <p style="text-align: center;"><i>Heraclius</i></p> <p>23. AE↓ 10,36 g, 28 mm,
MIB III, p. 228, nr. 175a, M,
NIC, B, a: II/II = 613/14.</p> <p>24. AE↗ 12,00 g, 30×29 mm,
surfrapare pe Justin II, emisiune
NIC, an XI (575/76)
MIB III, p. 223, nr. 160a, M,
CON, ?, a: $\mathcal{U}$ = 614/15.</p> |
|--|---|

BIBLIOGRAFIE

Abrevieri

- MIBE – W. Hahn, M. A. Metlich, *Money of the Incipient Byzantine Empire (Anastasius I – Justinian I, 491-565)*, Wien.
- MIB II – W. Hahn, *Moneda Imperii Bizantini II, von Justinus II. bis Fokas (565-610)*, Wien, 1975.
- MIB III – W. Hahn, *Moneda Imperii Bizantini III, von Heraclius bis Leo III (610-720)*, Wien, 1981.

Autori

CUSTUREA & NASTASI 2013 – G. Custurea & I. Nastasi, *The End of Urban Life on the Dobroudjan Shore of the Black Sea in the 7th century A.D.*, în: Flora Karagianni (ed.), *Medieval Ports in North Aegean and the Black Sea. Links to the Maritime Routes of the East. International Symposium, Thessalonike 4-6.12.2013 Proceedings*, Thessalonike, 2013, p. 320-330.

CUSTUREA & TALMAȚCHI 2015 – G. Custurea & G. Talmațchi, *Regarding the fall of the Danubian Limes with special reference to Scythia Minor in the 7th century*, în: G. Tsetschladze, Al. Avram & J. Hargrove (eds.), *The Danube Lands between the Black, Aegean and Adriatic Seas (7th Century BC – 10th Century AD)*, *Proceeding of the Fifth International Congress on Black Sea Antiquities (Belgrade, 17-21 September 2013)*, Oxford, 2015, p. 277-282.

GRIERSON 1968 – Ph. Grierson, *Catalogue of Bizantine coins in the Dumbarton Ocos Collection and in the Whittermore Collection II, Phocas to Theodosius III, 602-717*, Washington. D.C., 1968.

MADGEARU 2011 – Al. Madgearu, *Istoria militară a Daciei post-romane 275-614*, Târgoviște, 2011.

MORRISON, POPOVIĆ & IVANIŠEVIĆ 2006 – C. Morrisson, V. Popović & V. Ivanisević, *Les trésors monétaires des Balkans et d'Asie Mineure (491-713)*, *Réalités Byzantines* 13 (2006), Paris.

PETAC & IONESCU 2013 – E. Petac & A. Ionescu, *Some Sassanian silver coins discovered at Axiopolis (Cernavodă, Constanța County, Romania)*, *Iranica Antiqua* 48 (2013), p. 355-361.

POENARU, OCHEȘEANU & POPEEA 2004 – Gh. Poenaru Bordea, R. Ocheșeanu & Al. Popeea, *Monnaies byzantines du Musée de Constanța (Roumanie)*, Wetteren, 2004.

RADIĆ & IVANISEVIĆ, 2006 – V. Radić & V. Ivanisević, *Vizantiiski nomats iz Narodnog Muzeia u Beogradu*, Belgrad, 2006.

VÎLCU 2009 – A. Vîlcu, *Les monnaies d'or de la Bibliothèque de l'Académie Roumaine. II. Monnaies byzantines*, Wetteren, 2009.

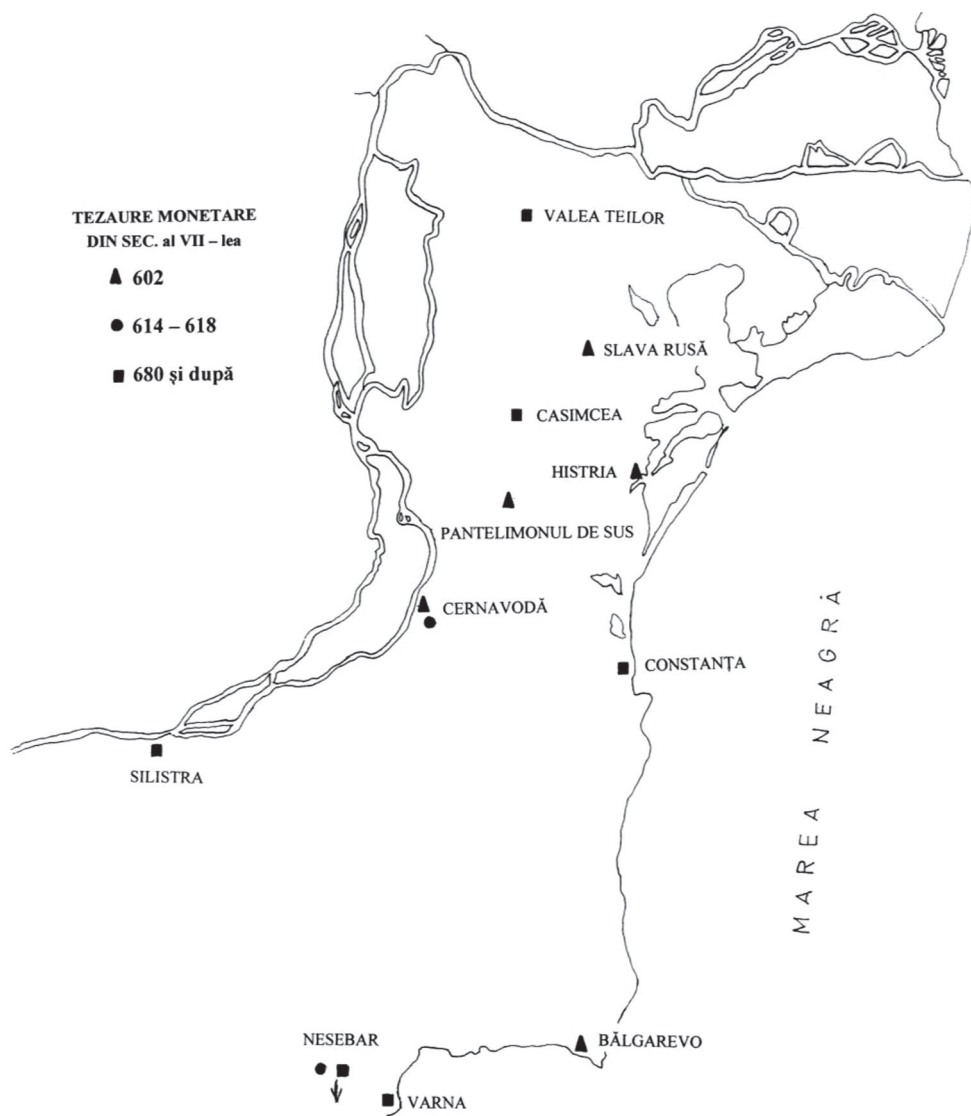

Fig. 1 Dobrogea și coasta vestică a Mării Negre

Pl. I

8

9

10

11

14

16

17

18

19

>19

>20

>21

>22

>23

>24

